

У НОВОМЕ САДУ У УТОРАК 29. ДЕЦЕМБРА 1881.

ПОЗОРИШТЕ

УРЕЂУЈЕ А. ХАРИЋ.

Излази свагда о дану сваке представе на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страни 60 новч. месечно. — Претплата се шаље администрацији „Позоришта“, у матичном стану, у Новоме Саду.

ПОЗОРИШТЕ У СТАРИХ РИМЉАНА.

(Наставак.)

Римљани су градили позоришне зграде као и Грци; једва да се мало разликује у томе римско позориште од грчкога. Ако хоће човек себи да конструише план кога римског позоришта, нека у круг један начини истостран тројут, тако да ћошкови тога тројута падну на линију круга. Једна страна тројутова, у осталом на обе стране дosta продужена, нека буде стражњи зид (scena) позорнице; са тим се зидом паралелно повуче права линија кроз средиште круга, па се тако добије предњи део позорнице. Онај полуокруг, што још преостаје, то је оркестра, а иза ње се амфитеатралски дижу редови седишта. Као год у Грка, тако су и у Римљана позорница, оркестра и место, где су седишта, три главна дела у позоришту. Оркестра је према осталим места има била мања, него грчка оркестра; код Грка је на њој играо кор, а код Римљана су ту још била особена седишта за прве људе. Позорница (pulpitum, proscenium, а звала се и scena), код Грка од прилике десет стопа над оркестром, била је у римском позоришту од прилике само пет стопа виша него оркестра, да би гледаоци, што ту седе, могли лепо све видити. У Римљана су сви глумци играли на позорници, те је тако римска позорница била и шире и дужа од грчке; та је била колико две оркестре у промеру. У позоришту у Помпејима, што је било удешено за пет хиљада гледалаца, била је позорница у дужину 35 метара а у ширину 6 и по метара. Зид, што се дизао иза позорнице — из њега су троја врата водила на позорницу — био је уједно предња страна куће једне од камена са два или више бојева; на том је зиду било ваздан архитектонских декорација, стубова, кипова и слика. Ако је требала друга каква декорација, а не она стална (scena stabilis), то се онда

мећале испаране завесе или табле; те су завесе и табле или вешали испред зида позорнице, или су их с обе стране гурали на позорницу (scena ductilis). Зацело да је и римска позорница, као и грчка, имала улазака са обе уске стране, а било је зацело и тако званих перијакта, versurae. То су биле велике тростране призме, стајале су на обе уске стране, а биле су чеповима за земљу приковане; могле се окретати око своје осовине, те се тако према потреби намештала једна или друга страна са особеним својим декорацијама на позорницу. Што је било места иза зида на позорници, ту се облачили и пресвлачили глумци и чувала се разна утензија позоришна. Изаша позорница била је често још и дворана са стубовима, тако н. пр. у позоришту Помпејевом; у ту се дворану заклањао свет из позоришта, кад би представу прекинуо пљусаљ, а уједно се у тој дворани приправљале и наређивале свечане групе, кад имају да изађу на позорницу. Римска је позорница имала завесу (aulaeum), а грчка није. Али се није завеса дизала и спуштала тако, као код нас, него се на почетку представе отварала позорница тиме, што се завеса пуштала, да од горе падне на земљу; кад се представа сврши, дигне се опет завеса у вис, те прекрије позорницу.

Место, где је публика седила, (cavea, грчки θέατρον), било је спрам позорнице, а почињало је од оркестре; дизало се за тим у све ширем луку, а иза највишега реда и над њим био је покривен ходник са стубовима. По прописима Витрувијевим није смео кров тога ходника бити нижи, но што је висина позорнице, како би се звук глумчевог гласа на све стране подједнако разлегао. Од грчког се позоришта разликује римско тиме, што у римском сваки ред седишта чини

полукруг, а у грчком се с обе стране степени, што воде на седишта, пружају још и ван полукурга, те изгледају као копита. У осталом је римска савеа, као и грчки θέατρον и седишта у амфитеатру, широким пролазима (graecinctoria, διαδόματα) била подељена на више бојева, а степенице су је делиле на много одељења, што су изгледали као клинови (σπει, κερκίδες). Испод седишта ишло се унутра, као и у циркус и амфитеатар, преко степеница и коридора.

У оркестри су седили сенатори и то на дрвеним клупама; од Калигуле амо међали су јастуке на те клупе; такве јастуке смели су са собом од куће доносити и гледаоци, што су седили на тврдим седиштима у кавеји. Цареви су свакако имали особено место у оркестри или на подијуму, у највишем реду тик иза оркестре; са тих се места најлакше и најбоље могло видити на позорницу. Од године 67 пре Христа дала се и вitezима почасна места у четиринаест редова одмах иза сенатора. Али тај ред позоришни није увек важио. За време другог тријумвирата турали се и прости војници до седишта витешких, а Антонију се здраво замерило, што је једног војника оданде дао истерати. Зато је наумио Август, да донесе нове уредбе, те да отклони ту забуну у позоришту. Навела га је на то, као што Светоније прича, увреда, што је нанесена била сенатору једном у Путеолима, кад је дошао једаред у препуну позориште а нико му није хтео дати места. „Оркестру је Август опет дао само сенаторима, па није допуштао ни посланицима слободних и савезничких народа, да седе

у оркестри, јер је дочуо био, да међу тим посланицима има каткад и ослобођеника. Војнике је оделио од народа. Ожењеним људима из трећег сталежа одредио је особена седишта; и децаци су добили особене своје клупе а ти за њима седили су педагози њихови. Даље је наредио, да у будуће на сред позоришта не сме седити прост свет, људи у тавном оделу (pullati); њих је отерао на најгорње редове. И женскадији је само допустио, да седе на најгорњим местима и то са свим одељено од мушкараца. Девојкама Весталинкама дао је одељено место у позоришту и то баш према (повишеном) седишту преторовом (у оркестри). Витезовима је вратио прећашњих четиринаест њихових првих редова; но већина вitezova изгубили су много имања у грађанским ратовима, те им тако имање витешко са 40.000 сест. није било више у рукама; зато се бојали казне позоришне, те нису смели да седну на одређена седишта; Август онда нареди, да се та позоришна казна не протегне на оне, који су било сами некад имали имање витешко, било да су га родио њихови имали.“ (Светоније). У позориште је смео ићи сваки грађанин, а плањало се није ништа, јер је представа била свечан дар пароду. Гледаоци су добијали марке (tesserae); те су им марке одређивале места а по свој се прилици раздавале пре представе по разним четвртима варошким. На маркама тим био је означен сипеус и ред седишта. Десигнатори се зато старали да сваки добије и седне на оно место, које је за њега определено.

(Наставиће се)

ЖИСТИЋИ

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(„Кин“. Позорища игра у ђ чинова, написао Александар Дима, с француског превео Коста Н. Христић. Приказана 22. дец.)

Стари неки фарблиста рекао ми је једном, да има таквих играча, који фарбл науче одмах, и таквих, који га опет не могу научити никад. Та истинита изрека може се на врло леп начин применити и на глумце, јер и међ њима има таквих, који своје улоге одмах схвате, и таквих, који немају за то доволно духа. Најјаснији је доказ томе, што просто не напредују. Какви су били у првимах на поворници, такви су остали и после неколико година. Наравно да онда и немају воље да приме савет, било усмено или писмено, јер — попшто су већ

више година на позорници — држе, да су већ глумци у велико, којима су и најтеже улоге ларифари. Много доприноси таквим глумцима околност, ако су бивали у омањим друштвима, где су приказивали важне улоге, пошто је врло лако међ Шигмејима бити уважени ждрал. Дође ли сад такав глумац у веће друштво, и. пр. у наше народно, и попшто у том друштву има куд камо бољих снага од њега — те омање улоге добије: онда му постане срце као котлич, и он не ће ни да слуша на пријатељске и учитељске речи, већ у уображењу свом, држећи се даје тим омањим улогама дорастао, нити хоће нити може да напредује. Може му онда говорити шта ю хоће; та да, како не би он и. пр. умео приказати улогу лорда Мевиља кад је у омањим друштвима био можда и сам Кин. Како

је онда он тог Кина приказао, добијамо тиха појма, кад га видимо у незнантој улози, и. пр. у улози лорда Мев Ја.

Правом глумцу, који држи на уметност, неће дерогирати ако којом приликом добије и омању улогу, јер је њему стало до уметничке целине, никако пак до тога, да му се само сујети задоста учини.

Г. Р. Поповић спада међу такве глумце. Он сваку улогу приказује на један начин, била то сад улога Антонија, Косара или лорда Мевиља. Што се последње улоге тиче, имам још да приметим, да је од њега са свим излишно било, даје у IV. чину окренуто свој „гукер“ публици, и њу фиксирао. Мени је том приликом било, да окренем свој „гукер“ натрашке, те да га гледам у далекој даљини, у што даљој. Шта је он хтео тиме да покаже? Несташлук? Уметност? Ноңшалансију? Ја не знам. На сваки начин био је то акт без икаква такта. Наравно, да се то односи и на његов позоришни „визави“.

Многи су ми глумци говорили, да су ради стварне, објективне критике За што им је онда неправо, кад се таква критика изнесе на јавност. Зар глумац држи, да му баш свака улога иде од руке? Ако би се његово свако кретање само хвалило, он не би никако напредовао; није доста, ако он самом себи каже, да је добро глумовао. И младом се песнику чини, да му је свака песма добра, — јо! има људи који су другог мињења. Не кажем, да је критика непогрешна, шта више, можда ни једна ствар не може бити тако гадна, као она, а да је тако, чули смо из уста самога Кина, а имали смо прилике видити и Шелмана у „Марији и Магдалини“. Но код нас се то не може предпоставити, јер нас, који смо у „Позоришту“ ангажовани, води на писање љубав према нашем народном позоришту, том учитељу и будилнику цelog народа нашег.

Међу глумице, које су на сваки начин напредовале, спада без икакве сумње гђца Босиљка Хаџићева. Радујемо се, што је виђамо и у већим улогама, у којима се боље може истаћи. Гђца Б. Хаџићева без икакве је сумње лепа појава — не само на позориши; глас јој пун, звучан, прикладан. Само у кретању као да ми није доста ритмична, складна; изгледа ми као да јој кретање често заостаје иза говора њена, често пак да се показује пре самога говора, т. ј. да кретањем пре маркира појенту него речима, а сви знајмо, да кретање тек долази у други ред, и да је само нека стафажа за говор. Наравно, да има момената на позориши, где се много паражава тек само кретањем; е, али то је са свим друга ствар. Ја мислим кад се кретање и говор подударају, кад заједнички делују. Тако, сам и мислио глумовање гђце Б. Хаџићеве. Као Милева у „Еј, људи, и т. д.“ била је гђца врло на свом месту, тако ишо као Ела у „Марији и Магдалини“, па тек као Стеван у „Бурђу Бранковићу“ и као Предиња у „Крвавом престолу“; у опште, те мушке улоге јако јој доликују иначе. Дар, појава, пажња и воља могу код глумца све и сва; до душе више им и не треба, осим тог; али, на жалост, не налази се све скупа у једној особи.

М. С—њ.

(Недељни ред представа.) У уторак 29. децембра: „Прводаџија“ Шаљива игра у 3 чина, написао Јулије

Ровен, с немачког превео А. Н. — У среду 30. децембра први пут: „Онајдано попштење“. Карактерна слика у 3 чина, написао Борман Риген, превео Сава Рајковић: — У петак 1. јануара: „Максим Црнојевић“. Трагедија у 5 чина, написао др. Лаза Костић, за позорницу удесно А. Хаџић, музика од А. Максимовића. — У недељу 3. јануара: „Две сиротице“. Драма у 8 слика а 6 чина, од Пона Оксенфорда, превео Сава Петровић.

П О З О Р И Џ Т Е .

* (Народно позориште у Загребу.) „Нар. Нов.“ пишу: „Наредбе, што их је кр. земаљска влада издала, да се предузрете несрети од пожара у позоришној згради, а у случају ватре да се уклоне погибели за људски живот, тако су замашне, да ће требати још цела недеља дана док се потпуно изведу. Како је то с материјалнога гледишта зло по завод, тако је с уметничкога неповољно, јер како је и позорница и простор према земљи запремљен, не могу се држати ни скупне пробе, те једино уче солисте и зборови у тако званој соби за пробе у другом спрату.

При свем том, како нас уверавају, не ћемо дugo остати без новитета. Што се драматске струке тиче, приказаће се месецда јануара два нова комада, међу којима изворни хрватски комад Естер-ов „Силом асесор“. Опера доње дражесну компичну оперу „Звона Корњевићска“ (Les cloches de Corneville) даровитога Францеза Планкета, у пројој, а Вердигјеву велику оперу „Моћ судбине“ (La forza del destino) у другој половини јануара.

Обрадоваће пријатеље позоришта вест, да ће гђа Ружићка-Строцијева наставити свој уметнички рад већ у другој половини месеца јануара. За месец фебруар спрема управа Шекспировога „Краља Лира“ у прекрасном преводу г. Ј. М.“

ИЗ ПОЗОРИШНОГА СВЕТА.

* (Праотац Адам) У некаквој шпанској позоришној игри, којој је име „Створење овога света“, клечи наш праотац Адам пред Богом, па га моли и преклиње, да се смиљује на њега, те да га створи.

* (Поп и глумац) Некакав поп питао је пре неки дан некога глумаца:

„Ама, реците ми, молим вас, одакле долази то, да ви, глумци, ваше слушаоце у позоришту потресете измишљеним стварима тако јако, као да су ваше лагарије саме сушта пустина, а нама, поповима, не ће да верују ни онда када говоримо праву истину?“

На то питање одговори глумац попи овако:

„Ми, глумци, казујемо са позорище измишљотине као да су праве правците ствари, а ви, попови, говорите са предикаонице о правим правдатим стварима тако као да су све суште измишљотине.“

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

26. ПРЕДСТАВА.

у ПРЕТИПЛАТИ 19.

У НОВОМЕ САДУ У УТОРАК 29. ДЕЦЕМБРА 1881.

ПРОВОДАНИЈА.

ШАЉИВА ИГРА У 3 ЧИНА, НАПИСАО ЈУЛИЈЕ РОЗЕН, С НЕМАЧКОГ ПРЕВЕО А. М.

ОСОБЕ:

Барон Велден, министар	Лукић.
Констанција, његова нећака	М. Рајковићка.
Бромберг, управитељ добара и старатељ констанцијин	Димитријевић.
Ема, његова кћи	Л. Хадићева.
Блумовица, удовица тајног саветника	Ј. Поповићева.
Јосиф, њен син	Добриновић.
Ото Кернер, новинар	Ружић.
Барица, сироче	Б. Хадићева.
Јован, послужитељ	Рашнић.

Збива се у кући блумовичној у престоници, у садање време.

У среду 30. децембра први пут: „ОКАЉАНО ПОШТЕЊЕ.“ Карактерна слика у 3 чина, написао Борман Риген, превео С. Рајковић.

Улазнице могу се добити у позоришној писарници од 9—12 сахата пре подне и од 3—5 сахата после подне, а у вече на каси.

ПОЧЕТАК У 7 А СВРШЕТАК У 9 И ПО САХАТА.